

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți Marcel Proust

Marcel Proust
În căutarea timpului pierdut
Swann

Colecția
ART CLASIC

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

Marcel Proust

Marcel Proust

În căutarea timpului pierdut

Swann

Traducere din limba franceză, prefață,
note, comentarii și tabel cronologic
de Irina Mavrodin

EDITURA
ART

Redactor: Adina Dinițoiu
Copertă: Alexandru Daș
Tehnoredactor: Constantin Niță

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PROUST, MARCEL

În căutarea timpului pierdut / Proust ; trad., pref., note și comentarii,
tabel cronologic: Irina Mavrodin. - București : Art, 2011

6 vol.

ISBN 978-973-124-642-0

Vol. 1. : Swann. - 2011. - ISBN 978-973-124-643-7

I. Mavrodin, Irina (trad., pref.)

821.133.1-31=135.1

Marcel Proust

À la recherche du temps perdu. Swann

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

Mamei mele

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

TABEL CRONOLOGIC

- 1871 *10 iulie* Se naște la Paris (în strada La Fontaine nr. 96, în casa unchiului său Louis Weil) Valentin-Louis-Georges-Eugène-Marcel Proust, fiul medicului Achille-Adrien Proust și al lui Jeannei Clémence Weil. Părinții săi locuiesc la Paris, pe bulevardul Malesherbes nr. 9.
- 1873 Se naște fratele lui Marcel Proust, *Robert-Émile-Sigismond-Léon Proust*.
- 1880 Marcel are prima criză de astm. Familia Proust își petrece vacanțele de vară la Illiers (viitorul Combray din *În căutarea timpului pierdut*), la sora doctorului Proust, Elisabeth Amiot.
- 1882 Marcel își începe studiile la liceul Condorcet din Paris. Se îndrăgostește de Marie Benardaky, cu care se joacă în parcul Champs-Élysées (amănunt biografic ce va inspira episodul iubirii lui Marcel, naratorul din *În căutarea timpului pierdut*, pentru Gilberte Swann, de asemenea întâlnită adeseori în parcul Champs-Élysées).
- 1887 Este secretarul publicației liceale *Revue Verte*. Ia premiul întâi la latină și premiul doi la istorie și geografie. La retorică îl are profesor pe Gaucher (1887–1888).
- 1888–1889 Proust colaborează la *Revue Lilas* (revistă a liceului). Se împrietenește cu Jacques Bizet, Robert de Flers, Daniel Halévy, elevi ei înșiși la liceul Condorcet. Obține în 1889 Premiul de onoare la filozofie, fiind elevul lui Darlu (1888–1889). Începe să frecventeze saloanele (cel al doamnei Émile Strauss, cel al lui Madeleine Lemaire). Își ia bacalaureatul. Se înscrie voluntar și e încorporat în regimentul 76 de infanterie din Orléans, unde îi are camarazi pe Robert de Billy și Gaston de Caillaet.

- 1890 Proust își termină serviciul militar și se înscrie la Facultatea de Drept și la École des Sciences politiques. Audiază la Sorbona cursurile lui Bergson, Albert Sorel, Anatole Leroy-Beaulieu.
- 1892 Proust frecventează salonul doamnei Arman de Caillavet, mama prietenului său Gaston. Îl cunoaște aici pe Anatole France, cu care se împrietenește. Debutează ca scriitor în revista *Le Banquet* (cu o serie de studii, dintre care cele mai multe vor fi republicate în *Plăceri și zile*, cugetări și o povestire, *Violante sau Mondenitatea*, reluată în același volum). Colaborează și la *Littérature et critique*. Se împrietenește, prin Robert de Billy, cu Willie Heath și cu Edgar Aubert. Își ia licența în Litere. Își petrece vacanța la Trouville, unde o cunoaște pe sora unui prieten, Marie Finaly, de care se simte puternic atras.
- 1893 Colaborează la *Revue blanche* și continuă colaborarea la *Le Banquet*. Începe prietenia cu Robert de Montesquiou, pe care îl cunoaște prin pictorița Madeleine Lemaire.
- 1894 Își petrece vara la Trouville.
- 1895 Ocupă prin concurs un post la Bibliothèque Mazarine; este detașat la Ministerul Instrucției publice; cere un concediu de un an, pe care îl va prelungi, neprezentându-se la post. Călătorește în Bretania, împreună cu Reynaldo Hahn. Se împrietenește cu Léon Daudet. Colaborează la *Le Gaulois* și *La Revue hebdomadaire*. Îi moare bunica din partea mamei.
- 1896 Proust publică *Portrete de pictori* (Albert Cuyp, Paul Potter, Antonin Van Dyck, Antoine Watteau). Apar patru piese pentru pian de Reynaldo Hahn, pe versuri de Marcel Proust, versuri reluate în *Plăceri și zile*, volum ce apare tot în acest an, cu o prefață de Anatole France și cu ilustrații de Madeleine Lemaire (la editura Calmann-Lévy). Proust începe să scrie romanul *Jean Santeuil*, la care va lucra până în 1899, când va renunța să-l mai termine. Apare în *La Revue blanche* (15 iulie) articolul „Împotriva obscurității”.
- 1897 Colaborează la *La Revue d'Art Dramatique* și *La Presse*. Cu prilejul morții lui Alphonse Daudet, publică în *La Presse* articolul „Rămas-bun lui Daudet”. Se duelează cu Jean Lorrain. Inițiază strângerea de semnături pentru *Manifestul celor o sută patru* intelectuali care cer revizuirea procesului

Respect pentru Dreyfuss, ce avusese loc în același an. Este zilnic prezent la procesul intentat lui Zola, care protestase tipărind în *Aurore* pamfletul *Acuz!*.

- 1898 Mama scriitorului este operată de cancer.
- 1899 Proust descoperă opera lui Ruskin, pe care începe să-l traducă împreună cu Marie Nordlinger.
- 1900 Familia Proust se mută în strada Courcelles nr. 45. Apar primele studii ale lui Proust despre Ruskin: *Pelerinaje ruskiniene* (în *Le Figaro* din 13 februarie), *Ruskin la Notre-Dame din Amiens* (în *Mercure de France* din aprilie). Călătorește împreună cu mama sa la Veneția și la Padova, perioadă în care revizuieste, ajutat de Marie Nordlinger, corecturile la traducerea *Bibliei din Amiens* de Ruskin.
- 1901 Se împrietenește tot mai mult cu prinții Antoine și Emmanuel Bibesco, împreună cu care vizitează catedralele.
- 1903 Publică în *Le Figaro* trei articole despre saloanele vremii, semnate „Dominique“ și „Horatio“. La 26 noiembrie moare tatăl scriitorului.
- 1904 Publică în *Le Figaro* alte articole despre saloane. Apare volumul *Biblia din Amiens* de Ruskin, tradus, prefațat și adnotat de Proust (la editura *Mercure de France*).
- 1905 Publică în *La Renaissance Latine* textul *Despre lectură* (15 iunie), viitoare prefață la alt volum de Ruskin, la traducerea căruia lucrează, *Sezam și crinii*. Modificate, aceste pagini vor fi republicate în *Pastișe și alte felurite texte*, sub titlul *Zile de lectură*. Moare mama scriitorului (26 septembrie). În decembrie, Proust se internează în clinica doctorului Sollies, din Boulogne-sur-Seine, de unde va ieși în ianuarie 1906, fără ca starea sănătății sale să se fi îmbunătățit.
- 1906 După ce locuiește un timp la Hôtel des Réservoirs din Versailles, se stabilește în bulevardul Haussmann nr. 102 din Paris, loc mitic pentru istoriile literare, ce rețin mai cu seamă amănuntul că Proust, bolnav de astm, pusese să i se căptușească pereții camerei de lucru cu plută, izolare interpretabilă și în plan simbolic. Apare volumul *Sezam și crinii* de Ruskin, tradus, prefațat și adnotat de Proust (la *Mercure de France*).
- 1907 Publică în *Le Figaro* șase articole, dintre care două vor fi re-luate în *Pastișe și alte felurite texte*, iar în *Chronique* un articol. Își petrece vara la Cabourg. Călătorește prin Normandia

Respect pen în automobil, împreună cu șoferul său Agostinelli. Se apucă probabil să lucreze la *În căutarea timpului pierdut*.

- 1908 Lucrează la un studiu despre Sainte-Beuve, primă încercare pentru *În căutarea timpului pierdut*. Începe să publice, în *Le Figaro*, *Afacerea Lemoine*, serie de pastişe reluate în *Pastişe și alte felurite texte*. Iese tot mai puțin din casă, lucrând întruna la primul volum din *În căutarea timpului pierdut*.
- 1909 Redactează într-o primă formă *Swann*, ai cărui primi cititori sunt Reynaldo Hahn și Georges de Lauris. Își petrece vara la Cabourg.
- 1910 Asistă la Baletetele Ruse. Își petrece vara la Cabourg.
- 1912 Proust publică în *Le Figaro* (21 martie, 4 iunie, 3 septembrie) extrase din *În căutarea timpului pierdut*. Agostinelli devine secretarul său particular.
- 1913 Proust încearcă, dar fără rezultat, să-și publice romanul *Du côté de chez Swann*, fiind refuzat de N.R.F., Mercure de France, Fasquelle și Ollendorff. Grasset acceptă să-l publice, pe cheltuiala autorului. Céleste Albaret intră în serviciul lui Proust. La 8 noiembrie apare *Du côté de chez Swann* la editura Bernard Grasset.
- 1914 Editura La Nouvelle Revue Française (viitoarea Gallimard), care respinsese manuscrisul, revine asupra opiniei inițiale, publicând un articol al lui Henri Ghéon. Agostinelli moare într-un accident de avion. La 1 iunie, La Nouvelle Revue Française publică extrase anunțate ca fiind din *Guermites*, ce vor fi introduse în volumul *La umbra fetelor în floare*. La 1 iulie, La Nouvelle Revue Française publică fragmente din viitorul *Le côté de Guermites I*. Proust își petrece luna septembrie la Cabourg. N.R.F. se oferă să tipărească întregul ciclu, despăgubind editura Grasset. Proust refuză. Robert Proust este mobilizat și citat pentru fapte de bravură pe ordinul de zi al bătăliei din Argonne. Bertrand de Fénélon, prietenul lui Proust și al prinților Bibesco, e dat dispărut.
- 1915 Proust începe să-și modifice opera, mai ales prin adaosuri importante.
- 1916 Proust acceptă oferta făcută de N.R.F., fiind silit să ducă laborioase tratative cu Grasset, care nu vrea să renunțe la drepturile de a-l publica.
- 1917 Emmanuel Bibesco se sinucide (la Londra).

- 1918n
30 noiembrie: apare volumul *La umbra fetelor în floare* (Nouvelle Revue Française).
- 1919 25 martie: apare volumul *Pastișe și felurite alte texte* (Nouvelle Revue française). În iunie, Proust, obligat să se mute, se instalează în strada Laurent-Pichat nr. 8 bis. În octombrie se mută din nou, în strada Hamelin nr. 44, la etajul cinci. La 10 noiembrie i se decernează Premiul Goncourt pentru *La umbra fetelor în floare* (cu șase voturi împotriva a patru voturi pentru *Crucile de lemn*, roman de Roland Dorgelès).
- 1920 7 august: apare *Guermantes I*. N.R.F. tipărește o ediție de lux a volumului *La umbra fetelor în floare*. Apare volumul *Tendres Stocks* de Paul Morand cu o prefață de Proust.
- 1921 Apare, în N.R.F., articolul „În legătură cu stilul lui Flaubert“. La 30 aprilie apar volumele *Guermantes II*, *Sodoma și Gomora I* (Nouvelle Revue Française). În iunie, Proust publică în N.R.F. articolul „În legătura cu Baudelaire“. Moare Robert de Montesquiou. Vizitând o expoziție a măștrilor olandezi de la Muzeul Jeu de Paume, Proust se simte dintr-odată foarte rău.
- 1922 3 aprilie: apare *Sodoma și Gomora II*, în trei volume (Nouvelle Revue Française). 18 noiembrie: moare Marcel Proust.
- 1923 14 noiembrie: apare, în continuarea ciclului *În căutarea timpului pierdut*, sub îngrijirea lui Robert Proust (care va publica și volumele următoare), *Prizoniera*, în 2 vol. (Nouvelle Revue Française).
- 1925 30 noiembrie: apare *Fugara*, sub titlul *Albertine disparue (Plecarea Albertinei)*, în 2 vol. (Nouvelle Revue Française).
- 1927 22 septembrie: apare *Timpul regăsit*, în 2 vol. (Nouvelle Revue française). 10 octombrie: apare volumul *Cronici*, culegere de articole și studii publicate de Proust prin ziare și reviste (Nouvelle Revue Française). Începe editarea *Caietelor Marcel Proust* în 8 vol., care va dura până în 1935 (Nouvelle Revue Française).
- 1930 Începe publicarea *Corespondenței* lui Proust, la diferite edituri, printre care Plon (*Corespondență generală*, în 6 vol.).
- 1950 Începe publicarea anuală a buletinului „Societății Prietenilor lui Marcel Proust și a Prietenilor orașului Combray“.
- 1952 Este publicat (de către Bernard de Fallois) romanul *Jean Santeuil*, scris de Proust în tinerețe și abandonat (3 vol., la Gallimard).
- 1954 Apare *Împotriva lui Sainte-Beuve*, Gallimard.

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

SWANN

DOMNULUI GASTON CALMETTE

*Drept mărturie a unei profunde
și afectuoase recunoștințe.*

MARCEL PROUST

PARTEA ÎNTÂI

Combray¹

Ani de-a rândul, m-am culcat devreme. Uneori, îndată după ce stinsesem lumânarea, ochii mi se închideau atât de repede încât nu aveam când să-mi spun: „Adorm“. Și, o jumătate de oră mai târziu, gândul că venise vremea să adorm mă trezea; voiam să pun jos volumul pe care credeam că-l am încă în mână și să sting lumânarea; nu încetasem, dormind, să cuget asupra a ceea ce tocmai citisem, dar aceste gânduri luaseră o întorsătură oarecum specială; mi se părea că eram eu însumi acel ceva despre care se vorbea în carte: o biserică, un cvartet, rivalitatea dintre Francisc I și Carol Quintul. Această credință persista timp de câteva secunde după ce mă trezeam; ea nu-mi uimea rațiunea, dar apăsa ca niște solzi pe ochii mei și îi împiedica să-și dea seama că lumânarea nu mai era aprinsă. Apoi începea să-mi devină de neînțeles, ca, după metempsihoză, gândurile dintr-o existență anterioară; subiectul cărții se desprindea de mine, eram liber să cuget sau nu la el; pe dată îmi recăpătam vederea și eram foarte mirat când aflam în jurul meu un întuneric blând și odihnitor pentru ochii mei, dar poate încă și mai mult pentru mintea mea, căreia el îi apărea ca un lucru fără cauză, de neînțeles, ca un lucru într-adevăr întunecat. Mă întrebam cât e ceasul; auzeam șuieratul trenurilor care, mai mult sau mai puțin îndepărtat, precum cântecul unei păsări într-o pădure, măsurând distanțele, îmi descria întinderea câmpiei pustii de-a lungul căreia călătorul se grăbește s-ajungă la stația apropiată; și

¹ Textul de bază al ediției Pléiade (Gallimard, 1954), după care s-a făcut traducerea în limba română a acestui prim volum, este cel din 1917 (*Éditions de la Nouvelle Revue Française*), ultimul publicat pe când Proust era încă în viață. Pentru modificările de detaliu aduse acestui text prin confruntare cu alte ediții și surse, cf. ediția Pléiade, *Note sur le texte de cette édition*, pp. XXIII-XXXVII.

Pe harta Franței există, pe râul Loir, localitatea Illiers-Combray.

Respectarea pe care el merge va rămâne pentru totdeauna gravată în amintirea-i, datorită interesului pe care i-l stârnesc locurile noi, faptele neobișnuite, conversația recentă și despărțirea de sub lumina lămpii străine urmându-l încă în tăcerea nopții, precum și bucuria întoarcerii apropiate.

Îmi rezepam drăgăstos obrajii de frumoșii obraji ai pernei care, rotunzi și proaspeți, sunt asemenea obrazilor copilăriei noastre. Aprindeam un chibrit, ca să mă uit la ceas. Curând va fi miezul nopții. Este clipa când bolnavul care a fost silit să plece în călătorie și a trebuit să se culce într-un hotel necunoscut, trezit de o criză, se bucură zărind pe sub ușă o rază de lumină. Ce fericire, a venit dimineața! În curând servitorii se vor trezi, el va putea să-i sune, ei vor veni să-l ajute. Speranța că va fi ocrotit îi dă curajul să sufere. Tocmai a crezut că aude pași; pașii se apropie, apoi se îndepărtează. Și raza de lumină care se întrezărea pe sub ușă a dispărut. Este miezul nopții; becurile au fost stinse; până și ultimul servitor a plecat, iar el va trebui să rămână singur toată noaptea și să sufere, fără altă nădejde.

Adormeam din nou și uneori mă trezeam doar pentru o clipă, atât cât să aud trosniturile venite parcă din adâncurile lemnăriei, să deschid ochii pentru a privi țintă caleidoscopul întunericului, să gust, într-o lucire fugară a conștiinței, somnul în care erau scufundate mobilele, camera, acest tot căruia îi aparțineam ca o părticică și către insensibilitatea căruia mă întorceam curând, spre a mă uni cu ea. Sau, dormind, întâlнисem fără efort o vârstă pentru totdeauna trecută din viața mea cea dintâi, regăsisem cine știe ce spaimă copilărească, asemeni gândului că unchiul meu mă va trage de bucle, teamă care se risipise în ziua când – dată marcând pentru mine începutul unei noi ere – mi-au fost tăiate. Uitasem acest eveniment în timp ce dormeam, îl regăseam în amintire de îndată ce reușisem să mă trezesc pentru a scăpa din mâinile unchiului meu, dar, din precauție, îmi acopeream capul cu perna, înainte de a mă întoarce în lumea viselor.

Uneori, așa cum Eva s-a născut din coasta lui Adam, o femeie se naștea, în timp ce dormeam, dintr-o poziție greșită a coapsei mele. Alcătuită din plăcerea pe care eram pe punctul să o gust, îmi închipuiam că ea era cea care mi-o oferea. Trupul meu, ce simțea în al ei propria-mi căldură, voia să se unească cu el, și mă trezeam. Ceilalți oameni îmi apăreau ca fiind foarte îndepărtați, pe lângă această femeie pe care o părăsisem abia cu câteva clipe în urmă; obrazul îmi era cald încă de sărutarea-i, trupul meu simțea încă greutatea trupului ei.

Respectiv, dacă așa cum se întâmpla uneori, avea trăsăturile unei femei pe care o cunoscusem în viața mea, trebuia să mă dăruiesc pe de-a-ntregul acestui scop: să o regăsesc, ca aceia care pleacă în călătorie pentru a vedea cu ochii lor o cetate dorită și-și închipuie că poți gusta într-o realitate farmecul visului. Treptat, amintirea ei dispărea, uitasem fata din vis.

Un om care doarme ține în jurul lui firul orelor, ordinea anilor și a lumilor. El le consultă din instinct, trezindu-se, și citește în ele, până la trezirea lui; dar ordinea lor se poate învălmăși sau rupe. Dacă, spre dimineață, după o noapte de insomnie, somnul îl surprinde, în timp ce citește, într-o atitudine prea diferită de cea în care doarme de obicei, este de-ajuns să-și ridice brațul pentru a opri și a da îndărăt soarele, și, în prima clipă a trezirii sale, nu va mai ști ora, va socoti că abia s-a culcat. Dacă ațipește într-o atitudine și mai neobișnuită și mai divergentă, de exemplu, după cină, așezat într-un fotoliu, atunci răsturnarea va fi totală în lumile ieșite de pe orbita lor, fotoliul magic îl va plimba în goană prin timp și prin spațiu, și, în clipa când își va deschide pleoapele, va crede că se va fi culcat cu câteva luni mai devreme într-un alt ținut. Dar era de-ajuns ca, în chiar patul meu, să am un somn adânc care să-mi odihnească pe deplin mintea; atunci aceasta nu mai știa planul locului unde am dormit și, când mă trezeam în mijlocul nopții, cum nu știam unde mă găesc, nici nu știam în prima clipă cine sunt; aveam doar, în simplitatea lui originară, sentimentul existenței, așa cum poate fremăta el în adâncul trupului unui animal; eram mai lipsit de apărare decât omul cavelor; dar atunci amintirea – nu încă a locului unde eram, ci a acelora unde mai locuisem și unde aș fi putut fi acum – venea către mine ca un ajutor trimis de sus, pentru a mă scoate din neantul de unde nu aș fi putut ieși singur; trezeam într-o secundă peste secole de civilizație, și imaginea confuz întrevăzută a unor lămpi cu petrol, apoi a unor cămăși cu guler răsfrânt, recompunea treptat trăsăturile particulare ale eului meu.

Poate că imobilitatea le este impusă lucrurilor din jur de certitudinea noastră că sunt ele, și nu altele, de imobilitatea gândirii noastre în fața lor. Fapt este că, atunci când mă trezeam astfel, cu mintea zbătându-se zadarnic să afle unde eram, totul se învărtea în jurul meu în întuneric, lucrurile, țările, anii. Trupul meu, prea amorțit ca să se poată mișca, încerca, după forma oboselii sale, să repereze poziția membrilor, pentru a ghici astfel direcția peretelui, locul mobililor, pentru a reconstrui și a numi lăcașul unde se găsea. Memoria

Respectiv, memoria coastelor sale, a genunchilor săi, a umerilor săi, îi înfățișa succesiv câteva dintre camerele unde dormise, în timp ce în jurul lui zidurile invizibile, schimbându-și locul după forma încăperii imaginată, se învolburau în tenebre. Și, înainte chiar ca gândul meu, care șovăia în pragul timpurilor și al formelor, să fi identificat locuința, apropiind între ele împrejurările, el – trupul meu – își amintea pentru fiecare genul de pat, locul ușilor, linia ferestrelor, existența unui coridor, dimpreună cu gândul pe care îl aveam adormind acolo, regăsit când mă trezeam. Partea anchilozată din trupul meu, căutând să ghicească felul în care este orientată, se închipuia, de exemplu, alungită cu fața la perete, într-un pat mare cu baldachin, și pe dată îmi spuneam: „Ia te uită, am adormit în cele din urmă, deși mama nu a venit să-mi spună noapte bună“, eram la țară la unchiul meu, mort de multă vreme; și trupul meu, partea pe care eram așezat, paznici credincioși ai unui trecut pe care mintea mea n-ar fi trebuit să-l uite niciodată, îmi aminteau de flacăra lămpii din sticlă de Boemia, în formă de urnă, atârnată în tavan cu lăntișoare, de șemineul din marmoră de Siena, aflat în camera mea de dormit din Combray, la bunicii mei, de zilele îndepărtate pe care în această clipă mi le imaginam ca fiind actuale, fără să mi le reprezint exact, și pe care le voi revedea mai limpede peste câteva clipe, când voi fi treaz de-a binelea.

Apoi renăștea amintirea unei noi atitudini; zidul fugea într-o altă direcție: eram în camera mea la doamna de Saint-Loup, la țară; Dumnezeu, este cel puțin ora zece, cina s-a sfârșit probabil! Voi fi prelungit prea mult siesta pe care o fac în fiecare seară când mă întorc de la plimbarea cu doamna de Saint-Loup, înainte de a mă îmbrăca pentru masă. Căci mulți ani au trecut de când mergeam la Combray, acolo unde, când ne întorceam foarte târziu, vedeam răsfârngerile roșii ale apusului de soare oglindindu-se în geamul meu. Un alt gen de viață se duce la Tansonville, la doamna de Saint-Loup, un alt gen de plăcere aflu când nu ies decât noaptea, urmând, la lumina lunii, acele drumuri pe care odinioară mă jucam în plin soare; iar camera unde voi fi adormit, în loc să mă îmbrac pentru cină, o zăresc de departe, când ne întoarcem, străbătută de lucirile lămpii, singuratec far în noapte.

Aceste evocări rotitoare și nedeslușite nu durau niciodată mai mult de câteva secunde; adesea scurta mea incertitudine cu privire la locul unde mă găseam nu deosebea prea bine unele de altele diferitele presupuneri din care era alcătuită, după cum nu izolăm, văzând